

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Linn Kanter Pergament

Hämndporr

Om lämplig rättstillämpning utifrån skyddsintressen och slut-shaming

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Sverker Jönsson

Termin: HT15

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
1 INLEDNING	3
1.1 Presentation	3
1.2 Syfte	3
1.3 Frågeställningar	3
1.4 Avgränsningar	4
1.5 Metod	5
1.6 Material	6
1.7 Forskningsläge	8
1.8 Disposition	8
2 BAKGRUND	10
3 ÄREKRÄNKNINGSBROTTET FÖRTAL (5 KAP. BRB)	12
3.1 Förutsättningar för tillämpning av förtalsbestämmelsen	12
3.2 Åtalsprövning	14
3.3 Skyddsintresset och dess förenlighet med hämndporr	15
3.3.1 Skyddsintresse vid ärekränkingsbrott	15
3.3.2 Ytterligare ett skyddsintresse?	16
3.3.3 Förtalsbestämmelsens praktiska tillämpning vid hämndporr	17
4 SEXUALBROTT (6 KAP. BRB)	19
4.1 Skyddsintressen	19
4.2 Sexuell integritet	20
4.3 Utöver kroppslig integritet	21
5 SLUT-SHAMING	23
6 ANALYS	25
6.1 Förtal	25

6.2	Sexualbrott	28
6.3	Slutsats	30
6.4	Vidare iakttagelse	31
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	32

Summary

Revenge-porn means a nude or sexual photography or video of another person than one self, publicly shared online. Publication is made without permission from the person who appears.

It is currently debated whether revenge-porn should continue to be deemed a crime of defamation (Chapter 5 of the Penal Code) or seen as a sex crime (Chapter 6 of the Penal Code). In my essay, I investigate the legal protective interests of these two categories of crimes in relation to revenge-porn. My ambition is to reach a conclusion which of these categories that are the most suitable, based on the supposition that revenge-porn should be seen as an expression of *slut-shaming*. I have chosen a gender jurisprudence perspective for this investigation.

A result of my essay is that revenge-porn could possibly be seen as an expression of *slut-shaming*. With this perspective, slander and its legal protective interest cannot be considered totally suitable in relation to revenge-porn. This is primarily because of the contempt pre-requisite, that private prosecution prevails and the lack of an unambiguous approach in case law. I have also reached the conclusion that currently, it does not seem possible to categorize revenge-porn as a sex crime based on the legal protective interests, mainly because of the lack of a *sexual intent* and the fact that the deed is non-physical. Also, current social and political societal values do not take gender inequalities and the relations between sex and power into account, which make application of sex crimes legislation more difficult, even though, in several aspects, sex crimes appear more suited to apply considering my chosen perspectives. It seems clear to me that the legal protective interests of Chapter 6 of the Penal Code are not formed with new internet-related crimes in mind. Thus, adaptation is needed.

Sammanfattning

Hämndporr innebär publicering eller spridning av naken- eller sexbilder föreställande någon annan, främst på internet. Även filmer förekommer. Detta sker utan samtycke från den som figurerar.

Det är i dagsläget debatterat huruvida hämndporr fortsättningsvis, liksom idag, ska anses falla under ärekränkingsbrottet förtal (5 kap. BrB) eller om gärningen bör anses vara ett sexualbrott (6 kap. BrB). Jag utreder i min uppsats dessa två brottskategoriernas skyddsintressen i relation till hämndporr. Min ambition är att nå en slutsats avseende vilken av brottstyperna som kan anses mest lämplig utifrån föreställningen att hämndporr bör ses som ett uttryck för *slut-shaming*. Jag har valt ett genusrättsvetenskapligt perspektiv för denna utredning.

Resultatet av min uppsats är att hämndporr kan framstå som ett uttryck för *slut-shaming*. Även att förtalsbrottet och dess skyddsintressen utifrån detta perspektiv inte kan anses helt lämpligt i förhållande till gärningen. Detta främst pga. av rekviritet missaktning, enskilt åtal samt avsaknaden av ett entydigt förhållningssätt i rättsliga avgöranden. Jag når även slutsatsen att hämndporr i nuläget inte verkar kunna falla under sexualbrottskapitlet utifrån dess skyddsintressen. Huvudsakligen då gärningen är icke-kroppslig och saknar en *sexuell inriktning*. Även det faktum att rådande kriminalpolitiska problemformuleringar inte beaktar könsojämligheter och förhållande mellan sexualitet och makt gör appliceringen svår. Trots detta kan sexualbrott framstå som mer lämpligt i flera avseenden i förhållande till valda perspektiv. Tydligt enligt mig är att sexualbrottskapitlets skyddsintressen inte är formulerade med dagens virtuella brott i åtanke och att en anpassning till internetrelaterad brottslighet behövs.

1 Inledning

1.1 Presentation

Hämndporr är aktuellt i den rådande samhällsdebatten beträffande kränkningar på internet. Vad som juridiskt gör gärningen intressant är bl.a rättstillämpningen. Men även, ur ett genusrättsvetenskapligt perspektiv, hur lagstiftning, dömande makt och samhällsattityd påverkar förekomsten hämndporr och de drabbade.

1.2 Syfte

Uppsatsens syfte är att bidra till en fördjupad kunskap i hur hämndporr kan anses vara ett *ärekränkingsbrott* samt hur det tar sig uttryck i den rättsliga praktiken. Även att ställa detta i relation till en annan möjlig brottskategori: *sexualbrott*. Ovan kommer att ske med utgångspunkt i vad som ämnas skyddas genom att placera hämndporr under respektive kapitel i brottsbalken¹. Syftet är även att analysera möjlig rättstillämpning utifrån förekomsten *slut-shaming*².

1.3 Frågeställningar

Uppsatsen syftar till att besvara följande:

1. *Hur ärekränkingsbrottet förtal, med utgångspunkt i dess skyddsintresse³, förhåller sig till hämndporr?*
2. *Hur skyddsintressen för sexualbrott beskrivs och behandlas?*

Uppsatsens analys ämnar besvara min centrala frågeställning:

¹ Hädanefter refereras till BrB.

² Nedlåtande syn på sexuellt aktiva kvinnor (Armstrong m.fl. 2014, s.100), se punkt 5.

³ Se punkt 1.8.

Om hämndporr anses vara ett uttryck för slut-shaming, kan skyddsintressen för förtalsbrott respektive sexualbrott anses vara förenliga med gärningen?

Utifrån nämnda utgångspunkter hoppas jag nå en slutsats avseende vilken av brottstyperna som hämndporr kan anses mest lämpad att rättsligt kategoriseras som. Vid en eventuell slutsats att sexualbrott är mer ändamålsenligt, ska detta förstås som att hämndporr bör falla under en i nuläget icke-existerande bestämmelse i sexualbrottskapitlet. Varför hämndporr inte rubriceras som sexualbrottet *sexuellt ofredande* redogörs för nedan.

1.4 Avgränsningar

Hämndporr har i några tidigare avgöranden bedömts som *ofredande*⁴ (4 kap. 7§ BrB) alternativt *sexuellt ofredande*⁵ (6 kap. 10§ BrB). Att gärningen på senare tid inte bedömts som ofredande kan förklaras av att bestämmelsens krav på *kännbar fridskränkning* svårligen kan uppfyllas om offret uppfattar kränkningen först i efterhand.⁶ Avsaknaden av detta är ofta för handen vid hämndporr. Även frånvaron av ett prejudicerande avgörande avseende ofredande eller sexuellt ofredande vid denna typ av gärning kan vara en anledning. Då uppsatsen har begränsningar avseende storlek och eftersom hämndporr idag huvudsakligen bedöms som förtal har ovan inte utforskats vidare. Sexuellt ofredande används dock för att tydliggöra skyddsintressen vid sexualbrott.

Upphovsrätt, dataintrång, skadestånd, brottsskadeersättning, sexualbrott mot barn samt personuppgiftslagen har av samma anledningar som ovan inte utretts. *Kränkande fotografering* (4 kap. 6a§ BrB) nämns kort. Inte heller ett historiskt perspektiv vad avser skyddsintressena har funnits utrymme att ta med.

⁴ Exempel: Hovrätten för nedre Norrland B 365-08.

⁵ Exempel: Uppsala tingsrätt B 411-07.

⁶ NJA 2008 s.946.

Företeelsen *skyddsintresse* har i andra sammanhang utretts mer djupgående än vad jag har haft möjlighet till. Endast en enkel förklaring av begreppet har således presenterats. Vid en kriminalisering samt vid förklaring av ett befintligt brott är fler faktorer än *skyddsintresset* avgörande. En heltäckande redogörelse faller sig dock inte nödvändig i förhållande till syfte och frågeställningar.

Vad gäller förtalsbestämmelsen har jag valt att bortse från dess andra stycke. Detta då det sällan, för att inte säga aldrig, kan komma att bli aktuellt att fria från ansvar på grund av *skyldighet* att sprida hämndporr eller där det med hänsyn till omständigheterna varit *försvarligt*. Jag bortser även från 5 kap. 4§ BrB vid tillämpning av begreppet *ärekränkingsbrott*.

Grovt förtal (5 kap. 2§ BrB) presenteras i punkt 3.1. I den efterkommande framställningen kommer dock endast begreppet *förtal* att användas, oberoende av brottets svårighetsgrad.

1.5 Metod

I uppsatsen tillämpas en *traditionell rättsdogmatisk metod*. Då begreppet kan anses vagt och lättkritiserat avses mer specifikt en analys av gällande rätt utifrån accepterade rättskällor: lag, förarbeten, praxis, doktrin.⁷

I mitt angreppssätt vad avser skyddsintressen har jag, utöver metoden ovan, inspirerats av Linnea Wegerstads avhandling *Skyddsvärda intressen & straffvärda kränkningar: Om sexualbrotten i det straffrättsliga systemet med utgångspunkt i brottet sexuellt ofredande*. Wegerstad, doktor i rättsvetenskap, utgår i avhandlingen från sexualbrottets skyddsintressen och försöker förstå vad dessa innebär.⁸ För detta ändamål ser hennes avhandling, utöver skyddsintressen, till *skyddsvärda intressen/skyddsvärdhet* i det straffrättsliga systemet. Det skyddsvärda skapas enligt Wegerstad utifrån en analys av hur skyddsintresset är formulerat i lagstiftning och i

⁷ Korling och Zamboni 2013, s.21-24.

⁸ Wegerstad 2015, s.12.

kriminalpolitiska problemformuleringar⁹ samt vilka handlingar som i praktiken anses värda att bestraffa. Således är skyddsvärdhet starkt förenat med *straffvärdhet*.¹⁰ Om ett visst brott kan kategoriseras som sexualbrott tydliggörs genom dessa begrepp.¹¹ Utifrån ovan har jag inte bara presenterat formulerade skyddsintressen. Jag har utöver detta utforskat lagstiftning, förarbeten samt undersökt vad som ansetts värt att straffa i rättsliga avgöranden.

Utredningen kommer att ske utifrån ett *genusrättsvetenskapligt perspektiv* – utifrån sambandet mellan kön och rätt. Jag kommer att utgå från ett av samhället konstruerat kön som har betydelse för hur rätten formuleras.¹² Rätten anses vara föränderlig beroende på kontext och tid.¹³ Syftet är därför inte bara att kritisera utifrån utopin om en jämställd rätt och rättsvetenskap, utan även problematisera hur kön skapas och återskapas i rätten.¹⁴ Målet med vetenskapen är att nå förändring.¹⁵ Vid sexualbrott läggs nämligen än idag fokus på kvinnornas handlingar i samband med sexualbrott, de förväntas ta ansvar för gärningsmännens agerande.¹⁶ Genom att låta kunskap om kvinnors livsvillkor och erfarenheter få huvudsakligt fokus, finns möjligheten att klargöra när rättsordningen inte tillvaratar kvinnors intressen eller erkänner deras behov.¹⁷

1.6 Material

Offentligt tryck har använts, främst i form av förarbeten. Även rättsliga avgöranden, huvudsakligen från underrättsinstanser. Dessa utgör inte rättskällor då de inte är prejudikat, men används här för att se hur domstolen resonerat. Urvalet av avgöranden har gjorts utifrån ämnesval och utifrån

⁹ Innebär politiska och moraliska överväganden om vad som är sedligt, gott och önskvärt i samhället (Wegerstad 2015, s.114).

¹⁰ Wegerstad 2015, s.66.

¹¹ Ibid, s.13.

¹² Gunnarsson och Svensson 2009, s.11-12+101.

¹³ Ibid, s.105.

¹⁴ Ibid, s.31.

¹⁵ Ibid, s.102.

¹⁶ Ibid, s.215.

¹⁷ Ibid, s.115.

huruvida de är aktuella i förhållande till *dagens* rättsliga bedömning av hämndporr. Exemplifierande rättsfall som hanterar en nämnd omständighet eller resonemang, presenteras i uppsatsens fotnoter och tydliggörs av ordet Exempel. Avseende de i punktform beskrivna faktorerna under punkt 3.3.3 är dessa en sammanställning av de omständigheter som domstolar mest frekvent hänvisat till. För en genomgång av rättens resonemang hänvisas läsaren till de faktiska avgörandena. Detta har inte varit möjligt att beskriva i den löpande texten pga. platsbrist.

Vidare har jag vänt mig till den juridiska doktrin och välkända författare för uppsatsens områden: civilrättsprofessorn Mårten Schultzs artikel *Förtal och integritet* från 2012 samt boken *Näthat: Rättigheter och möjligheter* från 2015. Den sistnämnda är skriven tillsammans med Alexandra Sackemark, adjunkt vid Juridiska Institutionen vid Stockholms Universitet. Likaså Jur.dr. Claes Lernestedts verk avseende skyddsintressen har använts: boken *Kriminalisering: problem och principer* från 2003 samt artikeln *Sexualitet är i betraktarens öga? – Tendenser i svensk sexualstraffrätt, sedda bl a genom ett rättsfall och debatten kring det*, från 2004.

Även Wegerstads ovannämnda doktorsavhandling från 2015 har nyttjats flitigt. För mitt valda perspektiv har jag använt boken *Genusrättsvetenskap* från 2009. Den är skriven av Åsa Gunnarsson, professor vid Juridiskt Forum vid Umeå Universitet och Eva-Maria Svensson, professor i rättsvetenskap. För att förklara *slut-shaming* har jag utgått från artikeln ”*Good Girls*”: *Gender, social class, and Slut Discourse on Campus*, skriven av Elizabeth A. Armstrong, docent i sociologi, och hennes kollegor. Artikeln är från 2014. Som komplement till denna har jag läst boken *I Am Not a Slut – Slut-shaming in the Age of the Internet* från 2015, skriven av den feministiska författaren Leora Tanenbaum. Boken, som vid tillfället för uppsatsen endast fanns att tillgå som e-bok, har inga sidnummer. För att underlätta för läsaren har jag således refererat till aktuellt kapitel och/eller underrubrik. Jag är medveten om de risker som följer av att använda en författare med uttalat feministiska åsikter i en rättsvetenskaplig uppsats utan ett valt feministiskt

perspektiv. Boken har därför använts med försiktighet och endast som komplement.

Det är möjligt att läsaren av uppsatsen finner sig uppleva ett något kritiskt förhållningssätt till gällande rätt. Ett urval av källor utifrån denna synvinkel har inte gjorts. Istället är en insikt av min undersökning att åsikten hos insatt gemene man, domstol och jurister tycks vara samstämmig: de anser inte att förtalsbestämmelsen är helt lämplig att använda vid hämndporr. Detta ger uppsatsen ett något begränsat perspektiv, vilket läsaren bör ha i åtanke.

1.7 Forskningsläge

Gärningen har utretts som samhälleligt problem i relativt stor omfattning, exempelvis i boken *Virtuell våldtäkt* av Caroline Engvall från 2015. Juridiskt har förtalsbrottet samt dess relation till internet tidigare varit ämne för granskning. Här kan Schultzs verk från 2012 samt 2015, presenterade ovan, nämnas. Dock behandlar dessa inte huvudsakligen hämndporr.

Vad avser möjligheten att placera hämndporr som sexualbrott utifrån skyddsintressen, har detta undersökts i relativt liten omfattning. Detsamma gäller rättstillämpningen i relation till *slut-shaming*. På dessa sätt kan min uppsats ha ett nyhetsvärde. Avseende *skyddsintressen* utmärker sig Lernestedts bok från 2003, också berörd ovan. För ärekränkingsbrotten finns en del skrivet angående skyddsintresset ära, främst Alvar Nelsons *Rätt och ära: studier i svensk straffrätt* från 1950 samt Hans-Gunnar Axbergers artikel *Ära och integritet* från 1994.

1.8 Disposition

Inledningsvis redogörs för ämnets bakgrund under punkt 2. Efterkommande punkt 3 berör ärekränkingsbrottet förtal. I denna del besvaras min första frågeställning. Under punkt 4 redogörs för skyddsintressen avseende sexualbrott. Här besvaras min andra frågeställning. Jag presenterar sedan *slut-shaming* under punkt 5. Arbetet når sitt slut i punkt 6 med den analys

som ämnar besvara uppsatsens centrala frågeställning. Även en vidare iakttagelse inkluderas här. Rättsliga avgöranden refererar jag löpande till, främst i form av fotnoter.

Genom hela arbetet finns det kontinuerligt korta kommentarer i början av varje kapitel. Detta är i syfte att tydliggöra dispositionen samt avsnittets innehåll och på så sätt underlätta för läsaren.

Begreppet *skyddsintresse* förekommer löpande i uppsatsen och framstår som väsentligt utifrån valda frågeställningar. BrB:s struktur bygger på denna föreställning, att lagstiftaren genom en kriminalisering ämnar skydda ett visst intresse. Detta ska vara något som värderas positivt enligt Lernestedt.¹⁸ Skyddsintresset är *en* av de faktorer som tydliggör om en viss brottslig handling kan anses falla under en specifik brottskategori i det svenska straffrättssystemet, eller inte. Således hjälper begreppet till att avgöra möjlig placering av hämndporr i BrB. Skyddsintresset kan även användas som ett verktyg för att granska, utvärdera och rikta kritik mot befintlig kriminalisering (här: förtalsbrottet) och kriminaliseringsförslag (här: sexualbrott).¹⁹

¹⁸ Lernestedt 2003, s.159.

¹⁹ Wegerstad 2015 s.65.

2 Bakgrund

Allt fler brott som helt eller delvis är relaterade till internet präglar vår samtid och vårt straffsystem. Nätets effektivitet, tillgänglighet och anonymitet har skapat en bredare arena för vissa typer av kriminella handlingar. Främst sådana som riktar sig mot privatliv och integritet.

Hämndporr förklaras som publicering eller spridning av naken- eller sexbilder föreställande någon annan, främst på internet. Även filmer förekommer. Som namnet anspelar på sker gärningen inte sällan som hämnd mot en före detta partner.²⁰ Andra möjliga motiv utöver hämnd är svartsjuka, kränkning av sexuell integritet eller vilja att kontrollera personens sexuella kontakter med andra.²¹ Bilderna tas ofta i samförstånd, alternativt skickas i förtroende.²² På engelska kallas företeelsen för *involuntary pornography* – ofrivillig pornografi. Av detta begrepp framgår förutsättningen för att anses vara just hämndporr: publiceringen eller spridningen ska ske utan samtycke från personen som figurerar.²³ Just detta, spridning av bilder på internet utan givet tillstånd, anses vara den vanligaste typen av kränkning på nätet riktad mot kvinnor.²⁴

Internet skapar en risk för snabb och bred spridning av bilder, ibland utanför nationsgränser. Detta gör det påtagligt svårt att få stopp på utbredningen samt avlägsna bilder när de en gång har publicerats. Resultatet blir en utdragen psykisk påfrestning för de utsatta. Noterade följder för offren är social stigmatisering: förlust av arbete, byte av skola, trakasserier, förföljelser samt känslan av förnedring och skam. Även självmord.²⁵

²⁰ Larkin 2014, s.63-64.

²¹ Exempel: Helsingborgs tingsrätt B 5069-13 (hämnd); Lunds tingsrätt B 4134-13 (hämnd, kränkning av sexuell integritet); Falu tingsrätt B 1219-12 (hämnd, kontroll); Mora tingsrätt B 1628-11 (svartsjuka).

²² Sedan 2013 kan fotografering/filmning utan medgivande anses vara *kränkande fotografering* (Bet. 2012/13:JuU21). Fokus i denna uppsats kommer dock ligga på publicering/spridning.

²³ Larkin 2014, s.63-64.

²⁴ Nelander Hedqvist och Andersson 2015.

²⁵ Larkin 2014, s.1+65-66.

Denna specifika typ av pornografi har på senare tid blivit ett växande problem såväl nationellt som internationellt. Globalt har exempelvis Israel och flera delstater i USA, valt att lagstifta för att uttryckligen förbjuda hämndporr.²⁶ Vad gäller svensk strafflagstiftning finns ingen enskild straffreglering för gärningen. Hämndporr faller istället under alternativa sanktioner, främst ärekränkingsbrottet förtal. Kritiska röster höjs nu: det finns ett behov av att ändra lagstiftningen för hämndporr i Sverige, att systemet ger ett svagt skydd för gärningens offer och att förtal inte är helt lämpligt för dessa fall. Istället framhålls att hämndporr bör anses vara ett sexualbrott, då dagens rättsliga bedömning inte fångar den sexuella kränkning som brottet innebär.²⁷

²⁶ Lis 2014; Schwartz 2014.

²⁷ Se t.ex. Wigerström 2015; Cantwell 2015; Mot. 2015/16:513; Mot. 2015/16:584.

3 Ärekränkingsbrottet förtal (5 kap. BrB)

Hämndporr bedöms idag huvudsakligen som förtal. Genom att först redogöra för bestämmelsens allmänna rekvisit (punkt 3.1) samt åtalsprövning (punkt 3.2) ämnar jag göra punkt 3.3 mer lättillgänglig och förståelig för läsaren. I den delen presenteras förtal och dess skyddsintresse på ett mer tillämplande sätt i förhållande till hämndporr.

3.1 Förutsättningar för tillämpning av förtalsbestämmelsen

Förtal: 1§ - ”Den som utpekar någon såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning, dömes för förtal till böter [...]”.²⁸

Förtal ska vara för handen krävs att det rör sig om en *uppgift*. Rekvisitet är uppfyllt om påståendet är bestämt såtillvida att dess sanningshalt kan prövas.²⁹ Det räcker således inte med ett värdeomdöme. En ytterligare förutsättning är att uppgiften måste vara riktad till en enskild fysisk person.³⁰

Förtal kräver även att uppgiften är *lämnad*. Rekvisitet innefattar att framställa en uppgift, alternativt sprida en redan lämnad uppgift vidare. Det finns inga formkrav, framställning och spridande kan vara yttranden i tal eller skrift, konkludent handlande, fotografier, film m.m. Lämnandet kan därför även ske elektroniskt. Förtalsbrottet anses fullbordat när uppgiften kommer till tredjemans kännedom.³¹

Framställning eller vidarebefordring ska vara ägnad att utsätta den aktuella personen för andras *missaktning*. Uppgiften ska således vara *nedsettande*, på

²⁸ 5 kap. 1§ BrB.

²⁹ Prop. 1962:10, del B, s.126; SOU 1953:14, s.189.

³⁰ SOU 1953:14, s.177.

³¹ Ibid, s.199.

ett inte alltför obetydligt sätt. En faktisk missaktning behöver dock inte ha skett. Det räcker med att uppgiften är av sådan beskaffenhet att den typiskt sett, i den kontexten den lämnas i, skulle kunna leda till skada.³² Vid bedömning av rekvisitet ser rätten till sociala värderingar inom den utpekades personkrets eller samhällsgrupp.³³ Utgångspunkten för bedömningen är således inte den allmänt rådande uppfattningen.³⁴ Detta gör förtalsbrottet föränderligt utifrån rådande omständigheter i det enskilda fallet. Huruvida en uppgift är sann eller falsk är dock inte avgörande för om den ska anses nedsättande eller inte.³⁵

Förtal kan, utöver normalgraden, rubriceras som grovt:

Grovt förtal: 2§ - *”Är brott som i 1 § sägs att anse som grovt, skall för grovt förtal dömas till böter eller fängelse i högst två år.*

*Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om uppgiften genom sitt innehåll eller den omfattning i vilken den blivit spridd eller eljest var ägnad att medföra allvarlig skada”.*³⁶

Uppgiftens *innehåll* kan bidra till det grövre brottet om gärningspersonen insåg att uppgiften var osann, ogrundad eller om motivet var att skada den förtalade. Den försvårande omständigheten *omfattande spridning* har genom internet blivit lättare att uppfylla.³⁷ Däremot om den utpekade svårligen kan identifieras eller är okänd för läsarna anses inte uppgiften spridd i stor omfattning och är således inte ägnad att medföra allvarlig skada.³⁸ I praxis har även uppgift som lämnats i *”mycket integritetskränkande form”* ansetts vara en försvårande faktor.³⁹

³² Schultz och Sackemark 2015, s.53.

³³ Prop. 1962:10, del B, s.126.

³⁴ SOU 1953:14, s.201.

³⁵ Schultz 2012, s.224.

³⁶ 5 kap. 2§ BrB.

³⁷ SOU 1953:14, s.203.

³⁸ Berggren m.fl. 2015, kommentar till 5 kap. 2§ BrB.

³⁹ NJA 1992 s.594.

3.2 Åtalsprövning

*Åtalsprövning: 5§ - "Brott som avses i 1–3 §§ får inte åtalas av någon annan än målsäganden. Om brottet riktar sig mot någon som är under arton år eller om i annat fall målsäganden anger brottet till åtal, får dock åklagaren väcka åtal om detta anses påkallat från allmän synpunkt och åtalet avser 1. förtal och grovt förtal, [...]"*⁴⁰

Ärekränkingsbrotten intar en särställning i BrB pga. *enskilt åtal*. Detta innebär att det är målsäganden som själv åtalar. Som framgår av paragrafens andra mening kan åklagare dock överta denna uppgift under vissa förutsättningar, b.la om förtal eller grovt förtal är för handen (se 1p.). Sedan 1 juli 2014 kan spridning av privata bilder eller filmer av sexuell- och integritetskränkande art anses vara *påkallat ur allmän synpunkt*.⁴¹ Utgångspunkt vid denna typ av gärning är att allmänt åtal bör väckas av åklagare under följande förutsättningar:

*"Om en person utan målsägandes medgivande sprider bilder eller filmer av sexuell och integritetskränkande art [...] och där målsäganden kan identifieras eller där det påstås att en viss målsägande figurerar och detta inte framstår som osannolikt [...]"*⁴²

Åklagarens möjlighet att väcka talan har blivit mer omfattande, men kan inte ses som oinskränkt vid dessa typer av gärningar. Enstaka nakenbilder som exempelvis endast föreställer målsägandens kropp kan troligtvis inte anses *påkallat av allmän synpunkt*.⁴³

Ett flertal omständigheter kan ha negativ inverkan på målsägandens beslut vid enskilt åtal. Bilder eller filmer kommer vid en eventuell rättegång att presenteras i ett nytt sammanhang och framför ett nytt klientel. Målsäganden måste själv genomföra brottsutredning vilket försvåras med bristande juridisk kompetens. Även ekonomiska skäl kan bidra till att den utsatta avstår.⁴⁴

⁴⁰ 5 kap. 5§ BrB.

⁴¹ RättsPM 2014:2, s.21.

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Prop. 2013/14:47, s. 24.

3.3 Skyddsintresset och dess förenlighet med hämndporr

3.3.1 Skyddsintresse vid ärekränkingsbrott

Skyddsintresset vid ärekränkingsbrott anses vara *ära*.⁴⁵ Detta är något som inte lätt låter sig definieras enligt Lernestedt.⁴⁶ Begreppet omfattar dels ära i *objektiv mening* - ”den aktning, det anseende som en person åtnjuter bland sina medmänniskor, hans goda namn och rykte”, dels ära i *subjektiv mening* - ”egna känsla av att vara sålunda aktad och ansedd”.⁴⁷ I BrB skyddas den objektiva delen av äran av *förtal* och den subjektiva av *förolämpning* (5 kap. 3§ BrB). Motivet till förtalsbrottets skyddsintresse var, vid tiden för lagens tillkomst, det moderna samhället där människor var hänvisade till att leva i gruppgemenskap. Att sprida nedsättande uppgifter om en person i syfte att vända gruppen emot denne var således ett beteende som ansågs kränka äran.⁴⁸

Som framgått ovan faller ärekränkingsbrott under *enskilt åtal*. Av åtalsformen kan utläsas i vilken omfattning den specifika brottstypen kan anses drabba *oss alla*, dvs. i vilken utsträckning staten eller samhället tagit över rollen som brottsoffer. Lernestedt menar att målsäganden vid enskilt åtal har *total negativ förfoganderätt* över skyddsintresset. Detta innebär en möjlighet att avstå från sin rätt till åtal. Brott som faller under enskilt åtal saknar således ett ”*oss-alla*”-intresse. Däremot brott som faller under allmänt åtal kan i större utsträckning anses angå *oss alla* och behöver tryggas genom reglering i det straffrättsliga systemet.⁴⁹

⁴⁵ SOU 1953:14, s.177.

⁴⁶ Lernestedt 2003, s.167.

⁴⁷ SOU 1953:14, s.177.

⁴⁸ Prop. 1962:10, del B, s.141.

⁴⁹ Lernestedt 2003, s.164-165.

3.3.2 Ytterligare ett skyddsintresse?

Ärekränkingsbrottens utformning har varit detsamma sedan BrB:s inträde 1965.⁵⁰ Samhället har dock genomgått förändringar sedan dess. Schultz framhåller att skyddet för den *personliga integriteten* blivit svagare sedan digitaliseringen under 1990-talet. Kränkningar antog då nya former.⁵¹ Pga. brist på lagregler till skydd för *personlig integritet* tolkade Högsta domstolen i NJA 1992 s.594 förtalsbestämmelsen extensivt och inkluderade spridning av integritetskränkande material.⁵² I målet hade en man spelat in samlag mellan sig och sin flickvän, för att sedan visa filmen för ett flertal personer. Domstolen slog fast att eftersom förslag till regler som skydd för den personliga integriteten inte lett till faktiska lagändringar, var rätten hänvisad till det skydd som 5 kap. BrB kunde erbjuda.⁵³

Efter avgörandet skyddar förtalsbestämmelsen enligt Schultz, utöver äran, den *personliga integriteten*.⁵⁴ Dock har hovrätter i senare avgöranden gjort uttalanden som kan uppfattas stå i strid med Schultzs åsikt. Göta hovrätt uttryckte i mål T 107-13 att skyddsintresset ära är ett annat än det integritetsskydd som exempelvis kränkande fotografering avser.⁵⁵ Hovrätten Skåne och Blekinge ansåg i mål B 570-11 att förtal och ofredande avser att skydda olika intressen och att gärningspersonen ska dömas för båda brotten.⁵⁶

Enligt Lernestedt är det fullt möjligt att skyddsintressen ändras över tid. Exempelvis *allmänideologiska* förändringar, som att regler om djurplågeri idag skyddar djuret, inte djurägarens egendom. Även *straffrättsideologiska* förändringar är möjliga, t.ex. ändringar i vad eller vem den brottsliga handlingen kan anses drabba. Ett straffbud kan enligt honom även skydda

⁵⁰ Berggren m.fl. 2015, kommentar till 5 kap. 1§ BrB.

⁵¹ Dir. 2014:74; Schultz 2012, s.207-209.

⁵² Schultz 2012, s.227; Yttr. Svea hovrätt.

⁵³ NJA 1992 s.594.

⁵⁴ Schultz 2012, s.228.

⁵⁵ Enligt prop. 2012/13:69 s.7 utgör *personlig integritet* skyddsintresset vid kränkande fotografering.

⁵⁶ Enligt Dir. 2014:74 är det huvudsakliga skyddsintresset för ofredande *personlig integritet*.

flera intressen, exempelvis ett i kärnområdet och ett vid straffbudets yttersta gräns. Att låta ett straffbud skydda flera intressen minskar risken för att straffvärda handlingar blir ostraffade.⁵⁷

3.3.3 Förtalsbestämmelsens praktiska tillämpning vid hämndporr

Utifrån det rådande rättsläget är det förtalsbestämmelsen som blir aktuell vid hämndporr. Då dess skyddsintresse är ära i *objektiv* mening blir individens subjektiva upplevelse oviktig för bedömningen. Avgörande är istället huruvida uppgiften varit sådan att den typiskt sett skulle kunna leda till en negativ förändring av omgivningens syn på den utpekade. En nakenbild som publiceras eller sprids på internet (rekvisitet *lämnad*) är som utgångspunkt inget förtalsbrott då det inte kan anses vara en *nedsättande uppgift*.⁵⁸ Att endast visa på nakenhet är alltså inte *ägnat att utsätta personen för andras missaktning*. Det kränker inte äran på så sätt att förtal är för handen.⁵⁹ Inte heller att visa *att* en person genomfört ett samlag eller *hur* samlaget har gått till är enligt praxis en *nedsättande uppgift*.⁶⁰ För att en bild eller film av detta slag ska anses vara förtal krävs det, utöver figurerad nakenhet eller samlag, någon ytterligare omständighet. Nedanstående faktorer har domstolen tagit fasta på som komplement till dessa bilder eller filmer, vilket resulterat i att en *nedsättande uppgift* lämnats:

- Publicering eller spridning innefattar även text eller kommentar, ofta av sexuell karaktär.⁶¹
- Publicering eller spridning sker i ett speciellt sammanhang, exempelvis på viss typ av hemsida.⁶²
- Publicering eller spridning medför känslan av att personen som figurerar själv valt att offentliggöra bild eller film.⁶³

⁵⁷ Lernestedt 2003, s.168-173.

⁵⁸ Berggren m.fl. 2015, kommentar till 5 kap. 1§ BrB.

⁵⁹ Exempel: Växjö tingsrätt B 2069-13; Göta hovrätt B 2417-13.

⁶⁰ Exempel: Göta hovrätt T 107-13; NJA 1992 s.594.

⁶¹ Exempel: RH 1997:61; Göta hovrätt B 1468-13; Göteborgs tingsrätt B 3511-09; Mora tingsrätt B 1628-11.

⁶² Exempel: Lunds tingsrätt B 4134-13; Berggren m.fl. 2015, kommentar till 5 kap. 1§ BrB.

- Publicering eller spridning medför känslan av att personen som figurerar inte har något emot att gärningspersonen offentliggjort bild eller film.⁶⁴

Av vissa rättsfall framgår undantag från dessa huvudsakliga motiveringar. Exempelvis bedömdes en nedsättande uppgift vara för handen då en bild föreställande en 13-årig flicka iklädd endast trosor ansågs ha en tydlig *sexuell prägel*. Fotografiet gav intrycket av att flickan poserade, satte sina bröst i fokus, var sexuellt utagerande samt hade ett behov av att visa sig naken för andra.⁶⁵ I några mål har domstolen helt frångått utgångspunkten att det krävs något utöver nakenhet eller samlag.⁶⁶ I andra har den *nedsättande uppgiften* inte vidare definierats.⁶⁷ Vid en närmare genomgång av domstolsavgöranden avseende förtal framgår att ett entydigt förhållningssätt vid hämndporr inte kan anses föreligga.

⁶³ Exempel: Falu tingsrätt B 1219-12; Hovrätten för nedre Norrland B 304-13; Linköpings tingsrätt B 1408-13; Helsingborgs tingsrätt B 5069-13.

⁶⁴ Exempel: NJA 1992 s.594; Svea hovrätt B 4611-11; Göta hovrätt B 2081-12; Luleå tingsrätt B 563-13; Falu tingsrätt B 329-13; Skarabors tingsrätt B 3675-12.

⁶⁵ Göta hovrätt B 2417-13; Även hennes unga ålder togs med i bedömningen.

⁶⁶ Exempel: Falu tingsrätt B 3749-09; Umeå tingsrätt B 1963-09.

⁶⁷ Exempel: Hudiksvalls tingsrätt B 407-13.

4 Sexualbrott (6 kap. BrB)

Flera kritiker av förtalsbrottets tillämplighet vid hämndporr menar att gärningen istället bör utgöra ett sexualbrott.⁶⁸ Aktuellt avsnitt redogör för och kring skyddsintressen i sjätte kapitlet BrB. Detta i syfte att under punkt 6 undersöka huruvida dessa kan anses förenliga med hämndporr.

4.1 Skyddsintressen

Sexualbrottskapitlet har präglats av fler förändringar än någon annan brottskategori. Kapitlets⁶⁹ nuvarande skyddsintressen är dels *sexuellt självbestämmande*, dels *sexuell integritet*.⁷⁰ Utifrån skyddsintressen kan sexualbrotten delas upp i brott mot vuxna, barn eller utan ett tydligt individualiserat skyddsobjekt. Ovannämnda skyddsintressen avser här sexualbrott mot vuxna.⁷¹

Sexuellt självbestämmande har beskrivits som rätten att avböja sexuella inviter samt ge utlopp för sin sexualitet.⁷² I Wegerstads avhandling presenterar Nicola Lacey, professor i juridik, genus och socialpolitik, intresset som frihet att själv bestämma hur och med vem man vill ha sex.⁷³ *Sexuell integritet* berörs under punkt 4.2. Utöver *sexuell integritet och sexuellt självbestämmande* menar Wegerstad att även *sexualitet* som sådan görs till ett skyddsintresse – *den erotiska sexualiteten*.⁷⁴ Denna ses som positiv och skyddsvärd, tillhörande individens personlighet.⁷⁵

⁶⁸ Se punkt 2.

⁶⁹ 7+11+12§§ undantas i denna uppsats.

⁷⁰ Wegerstad 2015, s.26-27; SOU 2010:71, s.51.

⁷¹ Wegerstad 2015, s.26-27.

⁷² Ibid, s.171.

⁷³ Ibid, s.24.

⁷⁴ Ibid, s.190.

⁷⁵ Ibid, s.302.

I 2013 års reform stod den utsatte och den sexuella kränkningen i fokus vid beskrivningen av skyddsintressen.⁷⁶

4.2 Sexuell integritet

Sexuell integritet förklaras i huvudsak som *kroppslig integritet* – något som kan anses mer skyddsvärt än andra former av integritet.⁷⁷ Att en kränkning av denna integritet föreligger framgår tydligt vid handlingar som inkluderar könsorgan. Dessa kroppsdelar anses underförstått sexuella och integritetsnära. Ett bristande *sexuellt syfte* i vissa typer av situationer och subjektrelationer, gör dock att inte alla handlingar där dessa kroppsdelar involveras kan anses skyddade av lagstiftningen. Syftet framstår dock som underförstått i vissa handlingar där könsorgan förekommer, t.ex. samlag eller penetrationshandlingar.⁷⁸ Sammanfattningsvis är det överträdelser av en persons kroppsliga integritet, på grund av den handlandes felriktade sexualdrift eller sexuella begär, som kan anses vara straffvärd. Skyddsvärdhet formuleras då som frihet från annans sexuella begär.⁷⁹

Skyddsvärd integritet villkoras utifrån den drabbades *motvilja*. Om denne har haft möjlighet att motsätta sig överträdelsen men avstått, har en kränkning av personens sexuella integritet inte skett. Detta gäller endast i de fall där det inte kan anses *uppenbart* att straffansvar föreligger. Exempel på en sådan situation är antastande av främling i kollektivtrafiken. I dessa uppenbara situationer uppkommer därför en ovillkorlig och skyddsvärd kroppslig integritet. Således är det situationen, den utsattes uttryck samt *sedlighetnormer* - vad som anses normalt och accepterat - som villkorar.⁸⁰

⁷⁶ Ibid, s.208.

⁷⁷ Ibid, s.222.

⁷⁸ Ibid, s.187-188.

⁷⁹ Ibid, s.190.

⁸⁰ Ibid, s.270-275.

4.3 Utöver kroppslig integritet

Under 2000-talet har nya kriminalpolitiska problem avseende kränkningar, integritet och sexualitet formulerats med den gemensamma nämnaren att de gör icke-kroppsliga kränkningar straffvärda.⁸¹

Lernestedt anser att skyddsintresset sexuell integritet ”är på väg att röra sig bort från det fysiska och mot det mentala, bort från det konkreta och mot det abstrakta [...]”. Han beskriver att angreppet mot kroppen ges mindre betydelse som skyddsintresse och som angreppsobjekt.⁸² Wegerstad uttrycker det som att det skyddsvärda och det straffvärda vid sexualbrott är något *mer*, något utöver den nämnda kroppsliga integriteten.⁸³ Det är dessa handlingar som gör skyddsintresset problematiskt.⁸⁴ För att tydliggöra dessa icke-kroppsliga kränkningar använder Wegerstad *sexuellt ofredande*. Brottet kräver inte fysisk beröring och ställer kapitlets skyddsintressen på sin spets.⁸⁵

Av praxis framgår att den sexuella integriteten vid sexuellt ofredande villkoras av om handlingen har *en sexuell inriktning*.⁸⁶ Praxis definierar inte detta närmare, vilket kan förklaras av att könsorgan ofta är involverande. Detta gör att det *sexuella* i handlingen framstår som underförstått. Utöver dessa situationer får således inriktningen avgöras utifrån gärningen och gärningspersonens intentioner i det enskilda fallet.⁸⁷ Det framstår som att dennes avsikt blir av större betydelse vid icke-kroppsliga integritetskränkningar än vid kroppsliga.⁸⁸ *Sexuell inriktning* formuleras i prop. 2012/13:111 som ett *sexuellt intresse* hos gärningsmannen. Av propositionen framgår att så länge gärningsmannen haft ett annat motiv än ett sexuellt sådant, faller gärningen utanför sexuellt ofredande. Exempelvis

⁸¹ Ibid, s.208.

⁸² Lernestedt 2004, s.402.

⁸³ Wegerstad 2015, s.222.

⁸⁴ Ibid, s.230.

⁸⁵ Ibid, s.33.

⁸⁶ Ibid, s.230.

⁸⁷ Ibid, s.243-245.

⁸⁸ Ibid, s.227-228.

om avsikten är att se hur offret reagerar i en viss situation eller rent allmänt försöka kränka alternativt skada offret.⁸⁹

Enligt Wegerstad görs kön inte relevanta vid beskrivning av skyddsintresset. Könsojämlikheter anses vara ett förbipasserat och således ett icke aktuellt problem. Det skyddsvärda är den universella, individuella och sexuella integriteten.⁹⁰ Sexualbrotten förstås alltså som en individuell problematik och inte som strukturella ojämlikheter mellan män och kvinnor.⁹¹ Sexualitet och makt kopplas inte samman i de rådande kriminalpolitiska problemformuleringarna. Wegerstad framhåller att det specifikt skyddsvärda för sexualbrotten således blir friheten från det osedliga och oanständiga - *individens sedlighetskänsla*.⁹² Hon skriver dock att:

*”Utifrån perspektivet att sexuella kränkningar är något annat, eller mer, än uttryck för sexualdrift eller sexuellt begär, är den rådande problemformuleringen i kriminalpolitiken diskutabel.”*⁹³

⁸⁹ Prop. 2012/13:111, s.55.

⁹⁰ Wegerstad 2015, s.190.

⁹¹ Ibid, s.178.

⁹² Ibid, s.310-311.

⁹³ Ibid, s.311.

5 Slut-shaming

Under denna punkt redogörs för slut-shaming som social företeelse, något som kommer att utvecklas i förhållande till hämndporr under punkt 6.

Viktigt att påpeka är att slut-shaming, liksom hämndporr, drabbar både män och kvinnor. Då jag utgår från ett genusrättsvetenskapligt perspektiv faller problematiken för enskilda män dock utanför uppsatsämnet.

Slut-shaming tar sig uttryck i en nedsättande inställning riktad mot kvinnor som påstås ha varit sexuellt aktiva.⁹⁴ Kvinnans faktiska sexuella erfarenheter alternativt andra sätt som kvinnan väljer att uttrycka sin sexualitet på, behöver inte stå i relation till omgivningens nedvärdering av henne. Slut-shaming kan alltså även bygga på rykten eller lögner. Det påstådda sexuella beteendet är pga. omgivningens klander förenat med skam.⁹⁵

Beteendet att stämpla någon som *slampa* är främst riktat mot kvinnor. Det är dock inte uteslutande män som gör sig skyldiga till företeelsen, även kvinnor använder *slut-shaming* mot varandra. Detta visar, enligt Armstrong och hennes kollegor, att förtrycket även kommer från den egna drabbade gruppen.⁹⁶ De anser även, liksom Tanenbaum, att stämplingen sker pga. *sexuell dubbelstandard*, fastställd och upprätthållen av män.⁹⁷ Standarden bygger på att män förväntas vara sexuellt aktiva oavsett relation till och känslor för sin sexualpartner. Kvinnor förväntas däremot endast vara sexuellt aktiva när de befinner sig i ett fast förhållande och således känner kärlek till sin partner. Kvinnor förväntas behärska sig i syfte att inte framstå som sexuella.⁹⁸ Det är när en kvinna bryter mot denna standard som hon stämplas som en *slampa* och således nedvärderas av sin omgivning.⁹⁹

⁹⁴ Armstrong m.fl. 2014, s.100.

⁹⁵ Tandenbaum 2015, *Introduction*.

⁹⁶ Armstrong m.fl. 2014, s.100.

⁹⁷ Tandenbaum 2015, *The Double Standard*.

⁹⁸ Armstrong m.fl. 2014, s.101.

⁹⁹ Tandenbaum 2015, *Chapter 1, The "Good Slut"/"Bad Slut" Contradiction*.

Tanenbaum beskriver det som att slut-shaming används i syfte att kontrollera och dominera kvinnor.¹⁰⁰ Som Armstrong och hennes kollegor uttrycker det handlar *slut-shaming* om sexuell ojämlikhet. Stämplingen stärker den manliga dominansen och den kvinnliga underordningen som redan existerar i samhället.¹⁰¹ På detta sätt framstår *slut-shaming* som något som måste bekämpas för att nå ett mer jämställt samhälle.

¹⁰⁰ Ibid, *Introduction*.

¹⁰¹ Armstrong m.fl. 2014, s.101.

6 Analys

Min intention i detta avsnitt är att, utifrån redovisade skyddsintressen, utreda vilken av de valda brottstyperna som kan anses mest lämplig att tillämpa vid hämndporr. Lämpligheten ämnas även undersökas utifrån fenomenet slut-shaming. För att kunna göra detta krävs det, under punkt 6.2, en utvärdering av huruvida sexualbrottens skyddsintressen kan anses förenliga med hämndporr.

Inför analysens fortsatta framställning, utifrån min centrala frågeställning, behövs ett klagörande av hur hämndporr som gärning kan anses vara ett uttryck för *slut-shaming*. Av nämnda motioner¹⁰² framgår att parallellen redan tidigare har dragits. Genom otillåten spridning eller publicering av denna typ av material låter gärningspersonen offret, vanligen en kvinna, uppleva skam och förnedring för sin uttryckta eller utövade sexualitet. En anledning till den skamkänsla som kvinnan känns vid, är den av Tanenbaum och Armstrong m.fl. beskrivna *sexuella dubbelstandard* som samhället lyder under. Utifrån denna förväntas kvinnor uttrycka sin sexualitet i betydligt mindre omfattning än män. Om kvinnan låtit sig spelas in eller fotograferas, alternativt själv skickat bilderna kan hon utifrån denna standard tänkas känna skam, men även delaktighet i den brottsliga gärning som drabbat henne. Att kvinnor förväntas ta ansvar för gärningspersonens agerande är något som enligt Gunnarsson och Svensson förekommer, inte vid ärekränkingsbrott, men vid sexualbrott.

6.1 Förtal

NJA 1992 s.594 har tolkats som att domstolen utökat förtalsbestämmelsen till att även skydda *personlig integritet*. Att ett ytterligare skyddsintresse sedermera är för handen kan, som ovan förklarats, anses diskutabelt utifrån nämnda hovrättsavgöranden. Rättsläget kan ses som oklart.

¹⁰² Se punkt 2.

Utöver detta framstår det som att underrättsinstanserna ofta konstruerar nya motiveringar för att denna typ av material ska anses vara en *nedsättande uppgift*. En slutsats av min uppsats är att *slut-shaming* pga. detta inte endast tar sig uttryck i den faktiska handling som hämndporr innebär, utan även riskerar att ske vid dess aktuella rättstillämpning.

Förtalsbestämmelsens utformning, där den objektiva *äran* utgör det faktiskt formulerade skyddsintresset, utgår inte från den tilltalades subjektiva upplevelse av kränkningen. Inte heller den för offret kränkande handlingen dvs. spridning eller publicering. Genom att kriminaliseringen skyddar ”*det anseende som en person åtnjuter bland sina medmänniskor*”, hamnar omgivningens potentiella missaktning av kvinnan som uttryckt sin sexualitet i fokus för bedömningen. De huvudsakliga, i punktform delgivna omständigheterna som utöver bild eller film har motiverat förtalsbestämmelsens tillämplighet¹⁰³ skulle kunna uppfattas som klandervärda *i sig själva*. Exempelvis om bilden ger känslan av att kvinnan frivilligt låtit publicera materialet kan denna omständighet som sådan framstå som grund för omgivningens missaktning. Däremot i de avgöranden där domstolen undantagsvis har konstruerat andra, nya motiveringar till förtalsbrottets föreliggande, framstår en risk för att även den *tidigare handlingen*, dvs. den som fotograferats eller filmats med samtycke, i sig blir skäl för missaktning. Det hör dock inte till den vedertagna bedömningen vid förtal att domstolen ser till den tidigare handlingen, vilket redogjorts för under punkt 3.

Exempelvis framträder nämnd risk vid motiveringen att en flicka sätter sina bara bröst i fokus, poserar etc.¹⁰⁴ Detsamma gäller de undantagsfall där domstolen inte sett till ytterligare omständigheter än figurerad nakenhet eller samlag. I dessa fall missaktas kvinnan förmodligen som lössläppt, sexuellt ohämmad eller slampig, pga. *hur* hon porträtteras, *att* hon skickat material med sexuellt anspelande innehåll alternativt låtit sig fotograferas eller filmas

¹⁰³ Se punkt 3.3.3.

¹⁰⁴ Se punkt 3.3.3.

i en sexuell situation. I dessa avgöranden framstår omgivningens möjliga *slut-shaming* av den utsatta kvinnan som en förutsättning för att uppgiften ska vara *ägnad att utsätta henne för andras missaktning*. *Slut-shaming* riskerar då att bli en förutsättning för att förtal och en fällande dom ska vara för handen. Kvinnan blir klandrad för att ha uttryckt sin sexualitet.

Lagstiftningens utformning med den objektiva äran som skyddsintresse, i förening med den förväntade samhällsattityden mot sexuellt aktiva kvinnor, blir på detta sätt ett möjligt uttryck för *slut-shaming*.

Något som karakteriserar förtalsbrottet är *enskilt åtal*. På grund av nämnda omständigheter¹⁰⁵ finns en risk att färre brott av detta slag leder till åtal, trots förbättringar sedan 2014. Hämndporr drabbar främst kvinnor. Enligt Gunnarsson och Svensson kan fokus på kvinnors livsvillkor och erfarenheter klargöra när rättsordningen inte tillvaratar deras intressen eller erkänner kvinnors behov. Lagstiftaren har genom det enskilda åtalet i 5§ accepterat att ära inte värderas lika högt som andra skyddsintressen. Även att förtal kan ske utan att tas upp till prövning i lika stor utsträckning som andra brott. En markering att gärningen tas på stort allvar uteblir således, något som eventuellt hade kunnat förändra samhällsattityden mot hämndporr på sikt. Att rättsligt ge kvinnor det stöd som behövs för att ha möjlighet och mod att föra brottet till prövning saknas. Ur ett genusrättsvetenskapligt perspektiv framgår detta som en brist i systemet om man ser till kvinnors erfarenheter av hämndporr, samt deras intressen och behov.

Utifrån mitt perspektiv och mina utgångspunkter framstår förtalsbestämmelsen inte som ultimat vad avser hämndporr. Detta pga. lagstiftning, dömande makt och samhällsattityd, oavsett om *personlig integritet* kan anses vara ytterligare ett skyddsintresse. Genom att varken ha en entydig rättslig prövning eller en lag som fokuserar på den faktiska brottsliga handlingen - spridningen och publiceringen av bilder och filmer - läggs en större skuld på kvinnan som utsatts. Den kriminella gärningen

¹⁰⁵ Se punkt 3.2.

borde straffas oberoende av hur samhället dömer henne. Så länge lagstiftning och åtalsregler inte är formulerade utifrån premissen att hämndporr är en allvarlig gärning, som liksom andra brott i BrB har ett ”oss-alla”-intresse, kommer kvinnor behöva begränsa ett uttryck för sin sexualitet för att undvika risken att bli utsatta. Genom att rättsligt använda förtalsbrottet vid hämndporr cementeras och återskapas således kön: den kvinnliga sexualiteten begränsas och förblir något nedtystat och skamfullt. I enlighet med genusrättsvetenskapen krävs det således en förändring i straffrättsystemet för att nå en jämställd rätt.

6.2 Sexualbrott

För att kunna besvara min centrala frågeställning krävs en redogörelse för hur hämndporr kan anses förenlig med brottskategorin sexualbrott. Det är påtagligt att kapitlets skyddsintressen inte är enkelt tillämpbara på gärningen. Det föreligger inte någon tydlig kränkning av den *kroppsliga integriteten*, inga könsorgan är inblandade. Å andra sidan figurerar dessa kroppsdelar ofta på bild eller film vid hämndporr. Det *sexuella syftet* lär trots detta inte framstå som *underförstått* då gärningen begås genom publicering och spridning av bilder på internet, inte genom exempelvis samlag eller andra penetrationshandlingar.

Skyddsintresset *sexuellt självbestämmande* kan vid en första anblick anses tillämpligt vid hämndporr då det innefattar rätten att ge utlopp för sin sexualitet. Dock görs det inte tydligt huruvida detta utlopp avser ett fysiskt uttryck av sexualitet, exempelvis samlag, eller om även andra uttrycksformer kan tolkas in, exempelvis att ge utlopp för sin sexualitet genom bild eller film utan angrepp. Laceys beskrivning kan av ordalydelsen tolkas som främst kroppslig. Skyddsintressets tillämpning vid hämndporr kan således framstå som oklar. Även den *erotiska sexualiteten* kan problematiseras i förhållande till gärningen. Själva spridningen eller publiceringen utan samtycke kan eventuellt inte anses vara en problematisering av en positiv sexualitet.

Även villkoren för sexuell integritet kan anses svårpassade, exempelvis *motvilja*. Att motvilja finns avseende själva spridningen eller publiceringen är uppenbart, annars klassificeras brottet inte som hämndporr. Att motvilja inte uttryckts i den tidigare handlingen, fotografering eller filmning, bör inte var relevant eftersom den kriminella handlingen endast bör bestå av själva offentliggörandet. Samtidigt är frågan om motviljan vad avser hämndporr verkligen kan anses *uttryckt* vid tiden för handlingen eller om det kan räcka med att den framstår som underförstådd? Jag tolkar det som att motvilja ska visas *i samband* med kränkningen, inte i efterhand. Frågan är då hur detta förhåller sig till hämndporr där offret eventuellt inte är medveten om kränkningen vid gärningsögonblicket. Intressena och villkoren är på ovan beskrivna sätt svårapplicerade vid tillämpning på hämndporr. En av de främsta anledningarna till detta är att brottet inte består i någon kroppslig handling.

Av Wegerstads avhandling framgår att det vid icke-kroppsliga kränkningar krävs att gärningspersonen haft en sexuell avsikt, att gärningen har en *sexuell inriktning*. Att hämndporr skulle vara ett redskap för sexuell tillfredställelse kan säkert vara fallet för några få enskilda gärningspersoner. Men huvudsakligen publiceras denna typ av pornografi inte med detta motiv. Det framgår av nämnda domstolsavgöranden att det sällan, för att inte säga aldrig, framgår att den tilltalade agerat för egen sexuell njutning. Istället är det exempelvis hämnd, kränkning av kvinnans sexuella integritet eller kontroll som utgör motiv.¹⁰⁶ Avsaknaden av den *sexuella inriktningen* bidrar således till svårigheter med att placera hämndporr under BrB:s sjätte kapitel.

Wegerstad skriver att könsojämlikheter och relationen mellan sexualitet och makt inte beaktas i den rådande kriminalpolitiska problemformuleringen. Det skyddsvärda kan bl.a anses vara *individens sedlighetskänsla*. Samtidigt gör hon klart att om man utgår från att sexuella kränkningar är något *annat* eller något *mer* än ett uttryck för sexuellt begär framstår de rådande politiska

¹⁰⁶ Se punkt 2.

och moraliska samhällsvärderingarna som diskutabla. Av ovan framgår att hämndporr inte sker som ett uttryck för sexuellt begär, snarare av anledningar relaterade till just könsojämlikheter och makt. Dagens kriminalpolitiska problemformuleringar, där sexualbrotten är ett universellt, individuellt problem och inte ett jämställdhetsproblem, framstår då mycket riktigt som möjliga att ifrågasätta. Kanske främst ur ett genusvetenskapligt perspektiv, där just könsojämlikheter och relationen mellan sexualitet och makt i allra högsta grad anses existera och påverka straffrättssystemet.

6.3 Slutsats

Min centrala frågeställning har ovan besvarats i den mån detta varit möjligt. Min förhoppning att nå en slutsats avseende vilken av de två brottstyperna som hämndporr kan anses mest lämpad att rättsligt kategoriseras som, förblir dock obesvarad. Trots tydliga fördelar med att placera hämndporr bland sexualbrott: allmänt åtal, skyddsintressens fokusering på den sexuella kränkningen av offret - ter det sig svårt att i nuläget placera gärningen under sjätte kapitlet BrB utifrån dess skyddsintressen. Dels är gärningen en icke-kroppslig kränkning utan sexuell tillfredställelse som motiv, dels tar straffrättssystemet inte hänsyn till könsojämlikheter och makt. Detta trots att det ur ett genusrättsvetenskapligt perspektiv inte heller kan anses helt lämpligt att fortsättningsvis låta gärningen rubriceras som förtal.

Både Lernestedt och Wegerstad framhåller att sexualbrottens skyddsintressen verkar utvecklas mot att innefatta även icke-kroppsliga kränkningar. Lernestedt påpekar även möjligheten för skyddsintressen att förändras över tid, både till antal och till utformning. Att i ett framtida skede placera hämndporr under sjätte kapitlet BrB ter sig således inte omöjligt utifrån just skyddsintressen. Kapitlet har tidigare genomgått ett flertal förändringar. Enligt mig skulle det avseende hämndporr behövas ett skydd för rätten att själv få välja vem, hur och när någon ska få se en i en sexuell situation, både fysiskt och digitalt. Kanske en förändring och en anpassning av sexualbrottets skyddsintresse infinner sig naturligt i samband med att lagstiftningen genomgår den ofrånkomliga och, i mina ögon nödvändiga,

acklimatiseringen till samtidens internetrelaterade brott. Där bör även hämndporr anses inkluderat. Enligt mig är det tydligt att sexualbrottskapitlets skyddsintressen inte är formulerade med dagens virtuella brott i åtanke. Utformningen av dess skyddsintressen med kroppslig integritet som någon slags grund framstår således som förlegade och i behov av en uppdatering.

Utifrån valt perspektiv och med *slut-shaming* som utgångspunkt framstår förändrad lagstiftning endast som *ett* steg i rätt riktning. Även samhällets attityd mot kvinnor som uttrycker sin sexualitet kan, enligt mig, anses utgöra en del av brottets existens. Hur vi ska komma tillrätta med denna faller utanför ämnets ramar. Men förhoppningsvis kan en tydligare lagstiftning på sikt hjälpa till att se de utsatta kvinnorna vid hämndporr för vad de faktiskt är: offer och inte medskyldiga till den kriminella gärning som drabbat dem.

6.4 Vidare iakttagelse

Historiskt framstår det som att skyddsintresset för sexualbrott vad avser den kvinnliga sexualiteten tidigare varit *äran*. Valda brottskategorier har således mer gemensamt än vad jag tidigare kunnat förutse. 2015 talas åter om *ära* vid brott kopplat till kvinnors sexualitet. Denna iakttagelse tvingas jag lämna över till annan för framtida utredning.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Kommittédirektiv

Dir. 2014:74 Ett modernt och starkt straffrättsligt skydd för den personliga integriteten

Statens offentliga utredningar

SOU 1953:14 Förslag till brottsbalk

SOU 2010:71 Sexualbrottslagstiftningen – utvärdering och reformförslag

Yttranden

Yttr. Svea Hovrätt Skyddet för den personliga integriteten – Bedömningar och förslag (SOU 2008:3), Dnr 2008/189, 02-06-08

Propositioner

Prop. 1962:10, del B med förslag till brottsbalk

Prop. 2012/13:69 Kränkande fotografering

Prop. 2012/13:111 En skärpt sexualbrottslagstiftning

Prop. 2013/14:47 Några ändringar på tryck- och yttrandefrihetens område

Motioner

Mot. 2015/16:513 Hämndporr som sexualbrott

Mot. 2015/16:584 Hämndporr

Betänkanden

Justitieutskottets Bet. 2012/13:JuU21 *Kränkande fotografering*

Myndighetspublikationer

RättsPM

RättsPM 2014:2 *Förtal och förolämpning*, Utvecklingscentrum Stockholm, 06-14

[Cit. RättsPM 2014:2]

Litteratur

Gunnarsson, Åsa, Svensson, Eva-Maria, *Genusrättsvetenskap*, Studentlitteratur, Lund, 2009

[Cit. Gunnarsson och Svensson 2009]

Korling, Fredric, Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Studentlitteratur, Lund, 2013

[Cit. Korling och Zamboni 2013]

Lernestedt, Claes, *Kriminalisering: problem och principer*, Iustus, Diss. Stockholm: Univ., 2003, Uppsala, 2003
[Cit. Lernestedt 2003]

Schultz, Mårten, Sackemark, Alexandra, *Näthat: rättigheter och möjligheter*, 2 uppl., Karnov Group Sweden AB, Stockholm, 2015
[Cit. Schultz och Sackemark 2015]

Tanenbaum, Leora, *I am not a slut: Slut-Shaming in the Age of the Internet*, EPub Edition 2015, e-bok
Hämtad 23-11-15
<http://www.adlibris.com/se/bok/i-am-not-a-slut-slut-shaming-in-the-age-of-the-internet-9780062282590>
[Cit. Tanenbaum 2015]

Akademiska avhandlingar

Wegerstad, Linnea, *Skyddsvärda intressen & straffvärda kränkningar: om sexualbrotten i det straffrättsliga systemet med utgångspunkt i brottet sexuellt ofredande*, Lund University, Faculty of Law, Diss. Lund: Lunds universitet, 2015, Lund, 2015
[Cit. Wegerstad 2015]

Artiklar

Armstrong, Elizabeth A., Hamilton, Laura T., Armstrong, Elizabeth M., Seeley, J.Lotus, "Good Girls": Gender, Social Class, and Slut Discourse on Campus", *Social Psychology Quarterly*, Vol. 77(22) 100-122, 06-14
Tillgänglig i elektronisk form, hämtad 4-12-15
<http://www.asanet.org/journals/SPQ/Jun14SPQFeature.pdf>
[Cit. Armstrong m.fl. 2014]

Larkin, Paul J., "Revenge Porn, State Law, and Free Speech", *Loyola of Los Angeles Law Review*, Vol. 48, 01-10-14
Tillgänglig i elektronisk form, hämtad 4-12-15
<http://ssrn.com/abstract=2385620>
[Cit. Larkin 2014]

Lernestedt, Claes, "Sexualitet är i betraktarens öga? – Tendenser i svensk sexualstraffrätt, sedda bl a genom ett rättsfall och debatten kring det", *Juridiska föreningen i Finlands tidskrift*, nr. 3-4 s.398-434, 2004
[Cit. Lernestedt 2004]

Schultz, Mårten, "Förtal och Integritet", *Juridisk Publikation*, s.207-237, 2-12
[Cit. Schultz 2012]

Elektroniska artiklar

Cantwell, Oisín, ”En ny lag mot hämndporr behövs”, *Aftonbladet*, 16-03-15, hämtad 14-12-15

<http://www.aftonbladet.se/nyheter/kolumnister/oisincantwell/article20475908.ab>

[Cit. Cantwell 2015]

Lis, Jonathan, ”’Virtual Rape’// Israel Bans Posting Nude Photos, Sex Films Online”, *Haaretz*, 06-01-14, hämtad 30-12-15

<http://www.haaretz.com/israel-news/1.567356>

[Cit. Lis 2014]

Nelander Hedqvist, Kerstin och Andersson, Frida, ”Nätkränkningar – få anmälningar leder till åtal”, *Brottsförebygganderådet*, 02-02-15, hämtad 2-12-15

<https://www.bra.se/bra/nytt-fran-bra/arkiv/press/2015-02-02-natkrankningar---fa-anmalningar-leder-till-atal.html>

[Cit. Nelander Hedqvist och Andersson 2015]

Schwartz, David, ”Arizona governor signs legislation to discourage 'revenge porn'”, *Reuters*, 30-04-14, hämtad 7-12-15

<http://www.reuters.com/article/us-usa-arizona-revengeporn-idUSBREA4000T20140501>

[Cit. Schwartz 2014]

Wigerström, Ebba, ”’Svagt skydd för hämndporrens offer’ – Mårten Schultz efterlyser tydligare lagstiftning”, *Dagens juridik*, 21-01-15, hämtad 14-12-15

<http://www.dagensjuridik.se/2015/01/svagt-skydd-hamndporrens-offer>

[Cit. Wigerström 2015]

Lagkommentarer

Berggren, Nils-Olof, Bäcklund, Agneta, Leijonhufvud, Madeleine, Munck, Johan, Träskman, Per Ole, Victor, Dag, Wennberg, Suzanne, Wersäll, Fredrik, *Brottsbalken - en kommentar*, kommentar till 5 kap. 1-2§§, Zeteo, version 01-07-15

[Cit. Berggren m.fl. 2015]

Rättsfallsförteckning

Publicerade domstolsavgöranden

Rättsfall från Högsta domstolen

NJA 1992 s.594

NJA 2008 s.946

Rättsfall från hovrätterna

RH 1997:61

RH 2006:57

Opublicerade domstolsavgöranden

Rättsfall från hovrätterna

Hovrätten för nedre Norrland den 3 oktober 2008 i mål B 365-08

Hovrätt Skåne och Blekinge den 21 april 2011 i mål B 570-11

Svea hovrätt den 28 oktober 2011 i mål B 4611-11

Hovrätten för nedre Norrland den 6 maj 2013 i mål B 304-13

Göta hovrätt den 25 juni 2013 i mål B 2081-12

Göta hovrätt den 12 juli 2013 i mål B 1468-13

Göta hovrätt den 16 oktober 2013 i mål T 107-13

Göta hovrätt den 18 februari 2014 i mål B 2417-13

Rättsfall från tingsrätterna

Uppsala tingsrätt den 14 juni 2007 i mål B 411-07

Falu tingsrätt den 8 mars 2010 i mål B 3749-09

Umeå tingsrätt den 12 maj 2010 i mål B 1963-09

Göteborgs tingsrätt den 20 december 2010 i mål B 3511-09

Uppsala tingsrätt den 27 april 2011 i mål B 6471-10

Mora tingsrätt den 4 oktober 2012 i mål B 1628-11

Falu tingsrätt den 16 oktober i 2012 B 1219-12

Skaraborgs tingsrätt den 20 december 2012 mål B 3675-12

Hudiksvalls tingsrätt den 18 juli 2013 i mål B 407-13

Växjö Tingsrätt den 30 augusti 2013 i mål B 2069-13

Linköpings tingsrätt den 4 oktober 2013 i mål B 1408-13

Luleå tingsrätt den 14 november 2013 i mål B 563-13

Falu tingsrätt den 21 november 2013 i mål B 329-13

Lunds tingsrätt den 22 november 2013 i mål B 4134-13

Helsingborgs tingsrätt den 3 december 2013 i mål B 5069-13